

© Dragan Popović, 2024

Dragan Popović (Kraljevo, 1980) je istoričar i dugogodišnji aktivista za zaštitu ljudskih prava iz Beograda. Osnovne i master studije završio je na Pravnom fakultetu u Beogradu, a doktorsku disertaciju pod naslovom „Promene u politici istorije i kulturi sećanja u Evropi – slučaj Srbije 1980-1990” odbranio je na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Godinama se bavi istraživanjem kulture sećanja, politika istorije, nacionalizma i istorije Jugoslavije, pre svega kroz istraživački i praktičan rad u organizacijama civilnog društva. Objavio je veliki broj analiza i izveštaja iz oblasti ljudskih i manjinskih prava, vladavine prava i suočavanja s prošlošću i bio je predavač na brojnim školama, seminarima i radionicama koje se bave ovim temama. Objavio je u domaćim i stranim naučnim časopisima nekoliko radova koji se odnose na istoriju Jugoslavije, kulturu sećanja i nacionalizam.

Korice

Ivan Mesner

Recenzentkinje

Dr Olga Manojlović – Pintar

Prof. dr Dubravka Stojanović

Prof. dr Radina Vučetić

Predgovor

Knjiga koja je sada pred čitaocima predstavlja deo doktorske disertacije koju sam odbranio na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Ona je proizvod ne samo petogodišnjeg rada na doktoratu, već i mog višedecenijskog bavljenja prošlošću, kroz društveni aktivizam, politički angažman i naučni rad.

Motivacija za pisanje o temama ove knjige začela se vrlo davno. Naime, neka od mojih najranijih sećanja vezana su za politiku. U januaru 1990. godine, moj deda sa očeve strane i ja gledamo na televiziji prenos XIV-og kongresa SKJ. Tom prilikom on meni, devetogodišnjaku, strpljivo objašnjava ko su svi ti ljudi sa čudnim prezimenima. Deda je rođen samo nekoliko kilometara od Ravne Gore, mitskog sedišta četničkog pokreta u Srbiji. U ratu je proveo tinejdžerske godine i, kao i skoro svi njegovi vršnjaci iz tog kraja, duboko je prezirao četnike. Ponos žitelja takovsko-suvoborskog kraja na navodnu odanost Kralju i Draži pojavio se tek 1990-ih

kod generacija koje živog četnika nisu ni videle, kada je to postalo stvar mode.

Razgovori sa dedom i ovim ljudima koji su bili osuđeni da u „srcu” četništva provedu ceo rat, njihovi vrlo plastični opisi ljudi i događaja pomogli su mi da shvatim šta je mislio Mirko Tepavac kada je za četnike rekao da su „tuga i beda, srpska i ljudska”. Novouspostavljeni socijalistički poredak omogućio je mom dedi da pobegne iz svog siromašnog sela, da se školuje, da učestvuje u izgradnji industrijskog giganta Fabrike vagona u Kraljevu, da postane vrlo priznat mehaničar i ugledan član lokalne zajednice. Bio je, jednostavno rečeno, čovek sasvim na svom mestu, sa vrlo čvrstim moralnim kodom i jasnim pravilima po kojima je živio.

Taj i takav čovek, komunist koji je voleo Jugoslaviju i mrzeo četnike i nacionalizam, do kraja života ostao je veran glasač Slobodana Miloševića i njegove Socijalističke partije Srbije. Opravdavao je ratove (za koje su uvek drugi bili krivi), prihvatao sve novootkrivene istine o antisrpskoj osovini Tito-Kardelj, o zaveri Kominterne, CIA i Vatikana, o eksploataciji Srbije od strane Slovenije i Hrvatske, o veštačkim, avnojskim granicama, o Srbima kao većitim žrtvama i herojima koji nikada nisu vodili osvajačke ratove. Tako je jedan od najmoralnijih ljudi koje sam poznao, čovek koji mi je usadio vrednosti u skladu sa kojima se trudim da živim, svojim glasom davao legitimitet politici koja mu je uništila domovinu i bila odgovorna za smrt više od

sto hiljada ljudi i za milione unesrećenih. Zapitanost nad ovakvim, meni potpuno neverovatnim, spojem privatnih i političkih uverenja konstanta je mog razmišljanja o društvu i politici već 30 godina. Iz te zapitanosti rodilo se i ovo delo, koje posvećujem upravo senima ovog čoveka kome dugujem tako mnogo.

Zasluge za ovu knjigu delim sa mojom suprugom, Majom Stojanović. Njena uloga oduvek je bila mnogo veća od one uobičajene za životne saputnike. Ona je moj intelektualni partner, neko sa kim sam mnogo puta diskutovao i proveravao svaku ideju i svaki zaključak, uključujući i one ovde izložene. Ovako uobličenog dela sigurno ne bi bilo bez pomoći mojih dragih kolega i prijatelja. Na prvom mestu to je profesorka Radina Vučetić, moja prijateljica i mentorka za izradu doktorske teze čiji je deo ova knjiga. Uz njenu pomoć učio sam da iz aktivističkog pređem na naučni teren, što nije nimalo jednostavan zadatak. Još važnije, bila mi je ogromna podrška u razmišljanju i odlučivanju o brojnim dilemama koje su se javljale u mojim istraživanjima u vezi sa temama ove knjige. Još jedna draga prijateljica, profesorka Dubravka Stojanović, učinila mi je čast time što je predsedavala komisijom za odbranu doktorata. Njena uloga javnog istoričara, jednog od retkih u našoj zemlji, bila je oduvek inspiracija za mene.

I na kraju, ali ne najmanje važno, ove knjige verovatno ne bi bilo da nije grupe mladih kolega i koleginica, sa kojima sam proveo brojne dane i noći poslednjih

pet godina, od Pule i Ohrida, do Konjica i Sarajeva. Sama spoznaja da toliko mladih, briljantnih umova, nije odustalo od nauke i da se posvećeno trudi da odbrani etiku i načela profesije, dala mi je krila na kojima i dalje letim.

Beograd, maj 2024.

D.P.